

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE TEATRU AVRAM GOLDFADEN

Ediția a V-a
20-25 octombrie
2008

REMEMBER AVRAM GOLDFADEN

– și urmașii săi din Iași –

În deschiderea Festivalului, dl. Abraham Ghiltman, secretarul Comunității din Iași, mulțumind organizatorilor pentru reluarea acestei manifestări după doi ani de pauză, a dorit să rememoreze personalitatea lui Avram Goldfaden, o idee foarte bună, dat fiind colbul care se așterne adesea peste numele celebre al-tădată. Câteva fragmente această prezentare credem că vor fi de folos și cititorilor noștri.

Avram Goldfaden s-a născut în Rusia, în anul 1840, ca fiu al unui ceasornicar evreu din orașul Staro-Konstantinopol. A urmat timp de 9 ani seminarul rabinic din Jitomir dar a debutat cu un volum de versuri... Se mută apoi la Odesa și începe să compună scenete comice și cuplete care erau interpretate de artiști ambulanti prin cafenele și cârciumi. Se bucură de mult succes și devine cunoscut și în afara granițelor Rusiei. După mai mulți ani de peregrinări, ajunge în 1876 la Iași unde, ajutat de o mică trupă de artiști locali, începe să dea spectacole cu vodeviluri în grădina lui Șimon Marc, situată lângă locul unde mai târziu se va construi Teatrul Național. Atunci s-a născut primul teatru evreiesc în idiș din lume. În anul 1888 pleacă în Statele Unite dar în 1892 se întoarce în România, unde dă spectacole în București și în alte orașe. Pleacă iar în America, unde moare la 10 ianuarie 1908. Circa 75.000 de oameni îl însoțesc pe ultimul drum, blocând circulația marii metropole la înmormântarea celui pe care "The New York Times" l-a numit atunci "un Shakespeare al teatrului idiș".

De ce primul teatru în limba idiș a apărut la Iași? Fiindcă în orașul nostru Goldfaden a întâlnit o comunitate evreiască numeroasă căreia să i se adreseze, populația evreiască numărând la finele secolului XIX la Iași cca 35.000 de oameni. Există o tradiție culturală care a fost menținută aici, astfel că în 1949, la Iași a fost creat un Teatru Evreiesc de Stat, condus de regizorul Iso Saphira și de secretarul literar Ițic Schwartz -Kara. Pe scena lui au apărut actori acum poate uitați dar care au avut mare succes, cum au fost Sifre Goldenberg, Ruhele Heller Saphira, Marcel Finkelstein, Nușa Grup. Toate spectacolele erau muzicale iar dirijor era Bernard Segal, tatăl regretatului muzicolog Iosif Sava. Scenografia era asigurată de Izu Scharf iar coregrafia - de Nuți Grunea (care se află acum în sală). Spectacolele se țineau în sala fostului cinematograful Fenix, de pe strada Gândul, iar vara la grădina "Pomul Verde".

"Uzina cu teatru"

HARRY ELIAD DESPRE VIITORUL TEATRULUI IDIȘ

"Vraja unei nopți de teatru" la TES

În prima zi a Festivalului, înainte chiar ca să fi început reprezentațiile, directorul TES, Harry Eliad, a avut o intervenție la discuțiile din "Uzina cu teatru", care s-a dorit a fi o declarație de principiu atât asupra Festivalului cât și asupra viitorului teatrului idiș. Iată mai jos, o sinteză a ei.

Aș vrea să spun că domnul Goldfaden nu e aici și eu sunt foarte îngrijorat, a declarat de la bun început directorul TES. În cursul vieții mele am acumulat o anumită experiență și sunt preocupat de soarta acestui teatru, a celui evreiesc și a celui idiș în special. Ce este de făcut? Limba idiș are o caracteristică: cade și își revine. De aceea viitorul spectacol de la TES, cu care se va deschide stagiunea după renovarea clădirii din București, se va numi "Vraja unei nopți de teatru" și va fi o istorie a "căruței cu paiațe", în această limbă. Va fi un spectacol european, menit să mențină vie speranța reinvierii teatrului idiș. Realitatea este că nu avem în această limbă dramaturgie contemporană, nu avem cultură idiș contemporană și nu avem artiști pregătiți pentru acest teatru. Iar clasicii ar trebui să îmbrace haine noi. Absolut obligatoriu. O altă problemă fundamentală este cea a mentalității. Deși a fost uneori pe cale să dispară, teatrul idiș și-a reînnoit existența prin propriile mijloace. Care sunt acestea? Spiritul idiș al stettl-ului, despre care vorbim aici. Spiritul stettl-ului e o zămislire misterioasă, care nu poate fi explicată de nimeni, nici chiar de rabini. Te naști cu el, îl transmiți altei generații și mori cu el. Vreau să spun că avem menirea, cei care mai milităm pentru acest ideal cultural, să reinviem mijloacele de expresie ale teatrului idiș, să îl facem mai interesant și să îl implantăm în cultura celorlalte popoare.

Am fost cu TES, în acest an, în turnee în Spania, Austria, Ungaria și Israel. Trebuie să spun că spectatorii noștri nu au

Spectacol idiș al companiei israeliene "Beit Shalom Aleichem"

fost numai evrei, și eu am un obicei: mă uit în timpul spectacolelor, nu la scenă, ci la expresiile celor din sală. Incerc să evaluez reacția lor, puterea lor de percepție, satisfacția pe care o trăiesc în timpul spectacolelor și după. Imi dau seama, după aceste reacții, că idișul poate fi încă o limbă modernă iar teatrul idiș își are locul printre marile culturi teatrale ale lumii. Într-un interviu dat lui Radu Gabrea, pentru un documentar al lui, la întrebarea: Cât va exista teatrul idiș?, i-am răspuns: Cât timp va exista un spectator de idiș la București și unul în Argentina.

Considerăm că TES este legatarul spiritual al teatrului lui Avram Goldfaden

și ca atare am făcut un apel către toți animatorii de limbă idiș ca anul viitor să vină la București pentru o sesiune teoretică și practică. Vrem să punem bazele unei Uniuni teatrale de limbă idiș. TES are o istorie de 130 de ani. La redeschiderea lui, după renovare, dorim să organizăm cel de al III-lea Festival internațional de teatru idiș, ca o evaluare a stadiului în care ne găsim. Sperăm, cu sprijinul Uniunii Europene de Teatru, să înființăm un Centru de artă interpretativă est-european cu două sesiuni anuale de workshop-uri, având menirea de a stimula o dramaturgie nouă pentru teatrul evreiesc.

La Londra și la Paris, actori de la TES fac cursuri intensive de idiș

Brenda Genic joacă din 1998 la TES. Începând din anul 2003 ea face, sponsorizată de teatru, cursuri intensive de idiș la Londra, la "Jewish Music Institute". După cum ne explică Brenda Genic

- Aceste cursuri au patru nivele iar eu am ajuns la nivelul trei. E un curs intensiv de limbă și cultură idiș, în care se studiază și gramatică și literatură, pornindu-se de la alfabet (care e cel ebraic). Se studiază dansul și muzica kletzmer. Se proiectează

filme vechi americane, în idiș. Sunt stagiile de câte 10 zile, de două ori pe an, iar programul este de 10 ore pe zi, ajung să și vizez în idiș. În rest, studiu individual.

- De ce aveți încredere în teatrul idiș?

- Îmi plac personajele. Îmi place musicalul. Cred în viitorul meu ca actriță în teatrul idiș, care în timp s-a dovedit a fi un teatru de calitate. E o mare ușurare acum pentru mine să înțeleg ce spun pe

scenă, să pot chiar improviza.

Mircea Drămbăreanu joacă pe scena de la TES din 1997. El urmează să plece în luna august 2009 la Paris, tot cu o sponsorizare a TES, pentru un curs intensiv de 10 zile, care se va repeta câțiva ani la rând.

- Țin mult la TES și la cultura pe care o reperezintă. Teatrul ăsta e viața mea. Întâlnirea mea cu TES nu e întâmplătoare, e mai presus de soartă. Credeți-mă!

UN FESTIVAL DE INTERFERENȚE CULTURALE

- de vorbă cu regizorul Cristian Hadji-Culea, directorul Teatrului Național din Iași -

adresabilitate largă. Aș dori să pot face aici ce fac cei de la Cracovia. Cu cât mai eclectic e repertoriul Festivalului, cu atât mai bine. Ne gândim să mutăm Festivalul în lunile mai sau iunie, ca să evităm concurența numeroaselor festivaluri teatrale care se înghesuie toamna.

Vrem să oferim spectacole românești cu problematică evreiască dar și reciproca e valabilă. Spectacolul cu "Steaua fără Mihail Sebastian", de pildă, se apropie de o sută de reprezentații. Căutăm totodată diferite forme, nu doar teatrale, pentru a vorbi despre o civilizație specială care a existat aici, în Moldova, și tradițiile ei. Să nu uităm că imnul Israelului s-a cântat în premieră la Focșani, în 1881, la primul Congres sionist din lume. În 1882, primii coloniști ai Palestinei au plecat din Moldova.

Festivalul a programat spectacole de teatru minimalist, jucate de trupe de doi sau câțiva actori, adesea fără nici un decor. Credeți în viitorul acestui stil de teatru? I-am întrebat pe Cristian Hadji-Culea. Cum în România, după anul 2000 absolvă câte 600 de actori anual, avem mii de actori șomeri dar am impresia că mai toți așteaptă angajamente în teatre, nu caută, ca cei occidentali, să pornească pe cont propriu.

- Teatrul minimalist e dificil, el nu poate să lase spectatorul nici un minut descoperit, trebuie să se bazeze pe imagine, să aibe mult dinamism. Dacă îl pierzi pe spectator, chiar un minut, îl pierzi de tot. La noi nu se predă acest stil. La noi, cum spunea încă Vasile Alecsandri, toată lumea "s-a obișnuit să sugă la țâța bugetară".

"Nathan înțeleptul" - spectacol TES

Teatrul Național din Iași, aflat în renovare, și-a construit o sală provizorie, din lemn, cu gradene de metal, pe care sunt așezate 180 de scaune. Așa-numita sală "Cub", după forma ei, a fost inaugurată cu prilejul Festivalului Avram Goldfaden. Să menționăm că acest proiect, al arhitectului Angelo Rovența, a fost distins cu premiul Uniunii Arhitecților.

Cristian Hadji-Culea nu este numai regizor și manager de teatru ci și un activ reporter, interesat de probleme acute ale atitudinii statului român din trecutul antonescian și comunist față de evrei. El a realizat pentru TVR Iași un serial, "Evreii sub trei dictaturi", în 62 de episoade, pentru care a filmat și la Odesa și Bogdanovka.

Ce părere are despre pierderea sintagmei "teatru idiș" din titulatura Festivalului, care totuși a fost exclusiv orientat anul acesta pe o tematică evreiască și a avut și spectacole în idiș?

Văd acest Festival, ne-a răspuns directorul Naționalului ieșean, ca pe un festival de interferențe culturale. Public pentru un teatru idiș la Iași nu există. Noi vrem un Festival viu, cu